Артем ВДОВИЧЕНКО

Ï ÐÈ Í ÖÈ Ï È Á Þ ÄÆÅÒ Í Î - Ï Î ÄÀÒÊ Î Â Î Ã Î ÐÅÃÓË Þ ÂÀ Í Íß ÅÊ Î Í Î Ì²ÊÈ Â Ó Ì Î ÂÀÕ ×ËÅ Í ÑÒÂÀ ÓÊÐÀ¯ Í È Â Ñ Î Ò

Проведено аналіз законодавства СОТ з приводу можливостей проведення бюджетно-податкової підтримки національних товаровиробників у країнах-членах організації. Сформульовано основні принципи державної підтримки національної економіки в умовах СОТ. Зроблено висновок про орієнтацію обмежень щодо державної підтримки на забезпечення структурної перебудови економіки та формування стійкого економічного росту у довгостроковій перспективі.

The article analyzed WTO legislation concerning the possibilities of fiscal support of national producers in countries-members of the organization. The basic principles of government support of the national economy under the WTO regulations were formulated. The conclusions were derived about orientation of restrictions on state aid to support economic restructuring and the formation of stable economic growth in the long run.

Фіскальні важелі стимулювання економіки країни не можуть діяти безвідносно міжнародних угод, в яких Україна виступає однією зі сторін. Це передусім стосується зовнішньоекономічної діяльності, в ході якої уряд може забезпечувати як протекцію внутрішніх виробників, так і експансію експортних товарів на зовнішні ринки. Зі вступом України до СОТ держава дещо втратила свободу вибору фіскальних інструментів стимулювання внутрішніх виробників. Обмеження, накладені на заходи фіскальної політики та митно-тарифного регулювання, мають прямий вплив на їхню ефективність, передусім через те, що надають цим інструментам чіткої форми і регламентують процедуру їхнього застосування.

Центральним питанням у процесі вступу України до СОТ був аналіз вигод та втрат, що могли виникнути або вже виникли [1, 2], при цьому досить часто зазначалось, що уряд країни втратить свободу дій щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності через бюджетний, податковий та митно-тарифний механізми. Емпірично визначити чистий ефект вступу України до СОТ доволі важко, адже, по-перше, значний вплив здійснюють ряд інших факторів, по-друге, після вступу України до СОТ розпочалась глобальна фінансово-економічна криза, що супроводжувалась падінням попиту на ряд товарів та різноспрямованими змінами у правилах державної підтримки внутрішніх виробників. На це звертають увагу ряд вчених [3], водночас наголошується на можливостях державного стимулювання економіки навіть в умовах членства в СОТ. Так, Г. Пасемко звертає увагу на розподіл заходів державної політики на такі, що належать до «зеленої», «блакитної» чи «жовтої» скриньки [4][1]. Авторка констатує той факт, що в умовах СОТ уряду доведеться концентрувати свою увагу на заходах «зеленої» скриньки, принаймні щодо стимулювання аграрного сектору. Однак далеко не завжди в дослідженнях, присвячених умовам вступу країни до СОТ, автори дають кінцевий узагальнений

[1] *«Зелена скринька» – це заходи державної підтримки, що зовсім не впливають або впливають мінімально на виробництво і торгівлю. Вони фінансуються з Держбюджету і не мають своїм наслідком підтримку виробників. Держава має право фінансувати заходи «зеленої скриньки» у будь-якому необхідному обсязі, залежно від можливостей бюджету. «Жовта скринька» – програми, спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення прибутковості (підтримка цін на продукцію, здешевлення вхідних матеріально-технічних ресурсів та ін.). «Червона скринька» – заходи, заборонені СОТ. «Блакитна скринька» включає заходи, спрямовані на обмеження перевиробництва, наприклад, через фіксовані сільськогосподарські площі, фіксоване поголів'я тощо, і щодо них також немає обмежень фінансування з бюджету.*

© Àðòåì Âäîâè÷åíêî, 2012.

висновок – благом чи злом є обмеження бюджетно-податкового та митно-тарифного регулювання, що накладаються правилами вступу до СОТ для економіки загалом. Невирішеним залишається питання спрямованості обмежень державної підтримки, що накладаються правилами СОТ. На нашу думку, потребує узагальнення ідеологія накладення таких обмежень, адже доволі часто вони трактуються як спосіб сповільнення економічного зростання в країнах, що розвиваються, та механізм, що запобігає перерозподілу доходів від міжнародної торгівлі на користь менш економічно розвинених та політично впливових країн.

У цій статті поставлено за мету визначити характеристики заходів бюджетно-податкової підтримки національного товаровиробника, що можливо застосовувати в Україні за умов членства в СОТ, а також узагальнити основні принципи, які характеризують правила ведення бюджетно-податкової підтримки економіки в умовах СОТ і яким необхідно слідувати уряду України для дотримання відповідних вимог.

Умовно, заходи фіскальної підтримки державою зовнішньоторговельної діяльності можна розділити на підтримку експорту через надання усіляких субсидій і пільг виробникам експортованої продукції та зниження цінової конкурентоспроможності імпортованої продукції через заходи митно-тарифної політики. Інструменти фіскального та митно-тарифного регулювання не є одним і тим самим, але водночас, коли ми говоримо про зовнішню торгівлю, ці інструменти часто є і неподільними. Тож у цій статті ми приділяємо увагу частково і заходам митно-тарифного регулювання.

Щоб визначити, які заходи фіскальної або митно-тарифної політики України є прийнятними в умовах СОТ, ми використали нормативні акти, що регламентують зовнішньоекономічну діяльність країн-учасників. Законодавство СОТ є доволі розгалуженим і регулює численні питання міжнародних економічних відносин: міжнародна торгівля товарами, торгівля товарами сільського господарства, санітарні та фітосанітарні заходи, торгівля текстилем та одягом, технічні бар'єри для торгівлі, торговельні інвестиційні заходи, антидемпінгове регулювання, оцінка мит, ліцензування імпорту, субсидування та компенсаційні заходи. В нашій статті ми посилаємось на три головні нормативні акти СОТ, що регулюють питання державної підтримки внутрішнього виробника та імпорту: Загальна угода щодо тарифів і торгівлі (General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)), Угода про сільське господарство (Agreement on Agriculture), Угода про субсидії та компенсаційні заходи (Agreement on Subsidies and Countervailing Measures) [5, 6, 7].

Аналіз положень зазначених нормативних актів дає змогу виділити такі принципи, що мають враховувати представники уряду при розробленні програм бюджетно-податкової підтримки внутрішнього виробництва.

1. Субсидії, що надаються, не мають бути специфічними, тобто потрібно уникати вибірковості у спрямуванні фінансової допомоги. Така допомога має вести до загальної структурної перебудови економіки, а не до гіпертрофованого розвитку певних виробництв чи підприємств.

2. Має бути певний паритет при підтримці товарів для внутрішнього споживання та експорту (див. Статтю 3 [7]). Тобто, не має бути диференціації у підтримці зовнішнього і внутрішнього секторів виробництва, тому що така дискримінація призведе до аномального розвитку експортоорієнтованих галузей економіки. Позитив цього принципу полягає в тому, що обов'язковим придатком до стимулювання експорту стає розвиток внутрішнього ринку, а це веде до значних зрушень у рівні життя населення, розвитку інфраструктури, структурі виробництва товарів та послуг, фінансово-економічній стійкості.

3. Допомога не має бути великою, щоб не викликати дисбалансів у світовому виробництві й торгівлі, і вибірковою. Вона має надаватись на ринкових умовах (див. Статтю 6 [7]), що також має деякий позитив, оскільки суб'єкти господарювання змушені діяти відповідно до реальних економічних умов і оптимізувати свою діяльність.

4. Фінансова підтримка має стимулювати інноваційні розробки у виробництві, оскільки в законодавстві ВТО закладено ряд норм, що підтримують зміщення фінансових потоків державної підтримки з цінової складової виробництва на якісну (див. Статтю 6 [7]). Такий підхід покликаний спрямувати виробників на пониження цін (внутрішніх і зовнішніх) не через прямі дотації з бюджету, а через підвищення продуктивності праці, яке досягається завдяки розвитку нових технологій. При цьому норми СОТ чітко обмежують кількісні характеристики державної підтримки інноваційної діяльності

(сюди включають також дослідницьку діяльність у фірмах, вищих освітніх закладах і систему освіти загалом), хоча навіть такі обсяги підтримки є вагомими. Фінансування цих напрямів може здійснюватись на початкових етапах досліджень.

5. Має бути обмеженим значний (різкий) вплив на структуру торгівлі і коливання цін, що виникає внаслідок надання державної допомоги національним виробникам або введення заходів із захисту внутрішнього ринку. Такий підхід покликаний, по-перше, мінімізувати фінансові втрати світової системи торгівлі загалом, по-друге, запобігти концентрації вигод від коливання цін у певних країнах.

6. Внутрішні ринки можуть бути захищені через нетарифні заходи, наприклад екологічні вимоги або вимоги щодо технічного стану імпортованих товарів.

7. Фінансова підтримка уряду в певних межах може надаватись для розвитку відсталих регіонів або реалізації екологічних програм (див. Статтю 8 [7]). Такі міри спрямовані на фундаментальні зміни в економіці країни, розвиток продуктивних сил, підвищення технологічного рівня виробництва.

8. Існує можливість захисту внутрішніх ринків через запровадження антидемпінгових, компенсаційних мит чи інших заходів митно-тарифного регулювання у разі нанесення серйозної шкоди економіці. Однак однією з основних характеристик є поступова і невідворотна лібералізація таких заходів (див. Статтю 19 [5] та [8]). Тобто, основна мета – не перманентна підтримка галузей, що страждають від імпорту, а їхній розвиток і виведення продукції на міжнародний рівень.

9. Захист внутрішнього аграрного ринку можна проводити через митно-тарифні та видаткові заходи підтримки, однак лише в певних нормах. Чим більші диспропорції виробництва та споживання власної та імпортованої продукції, а також цінова дискримінація стосовно певної продукції, тим сильнішим може бути захист (див. Статтю 5 [6]).

10. Існують стимули для реалізації інфраструктурних програм розвитку аграрного комплексу та програм, що мають на меті загальний розвиток сільського господарства, тобто виплати, що не залежать від результатів діяльності аграрних підприємств або обсягу експорту (див. Статтю 6 [6]).

11. Підтримка не має зумовлювати викривлень у механізмі ціноутворення товарів у різних галузях економіки й на різних ринках збуту.

12. Дозволяється допомога для виправлення критичних або форс-мажорних ситуацій та забезпечення національної безпеки, наприклад, забезпечення продовольчої безпеки, ліквідація стихійних лих тощо [додаток 1 [6]].

13. Існують можливості оперативної підтримки внутрішнього виробництва, що обмежені порівняно невеликими сумами. Наприклад, в аграрному секторі можна здійснювати внутрішню підтримку, пов'язану з конкретним товаром, якщо вона не перевищує 5% від загальної вартості базового сільськогосподарського товару, виробленого країною-членом СОТ протягом відповідного року. Такі норми дають можливість корегування тимчасових дисбалансів на ринках певних видів продукції [6].

14. Уряд має змогу брати участь у програмах страхування виробників сільськогосподарської продукції і гарантувати їм певний рівень доходів (див. додаток 1 [6]). На такі заходи також накладені чіткі обмеження, які ставлять на меті, по-перше, недопущення прихованого субсидування сільського господарства державою, по-друге, залучення приватних структур у систему страхування товаровиробників, що сприяє розвитку ринкових механізмів регулювання економічної діяльності.

Характеристики бюджетно-податкової підтримки економіки в умовах СОТ, що наведені нами вище, вказують на основні цілі та принципи обмежень, які встановлюються відповідними нормами. Можна поставити під сумнів рестрикційну природу правил участі у СОТ, що регулюють державну підтримку національних товаровиробників. Дійсно, встановлено жорсткі обмеження на ті заходи підтримки, що не відповідають ринковим законам, спотворюють функціонування цінового механізму, шкодять формуванню конкурентного середовища та викликають диспропорції у розвитку національної економіки і в розвитку міжнародної торгівлі. Заходи, що підпадають під жорсткі обмеження, мають на меті отримання короткострокових вигод ціною втрати перспектив довгострокового стійкого економічного зростання. Натомість, правила участі в СОТ цілком допускають структурні перебудови в економіці за рахунок: підтримки інновацій, підвищення екологічного рівня виробництва, стимулювання розвитку бідних регіонів, створення загальних сприятливих умов для розвитку економіки, формування конкурентного середовища на внутрішніх і зовнішніх ринках. Ці норми ставлять на меті встановлення

збалансованого довгострокового економічного зростання. До того ж країнам-членам СОТ надаються можливості захисту власних економічних інтересів у разі недобросовісної конкуренції, форс-мажорних обставин тощо.

Виділення основних характеристик бюджетно-податкової підтримки економіки в умовах СОТ дає змогу на нормативному рівні вести мову про переваги вступу до цієї організації, які переважають недоліки. Оскільки на емпіричному рівні порівняти вигоди і втрати доволі важко через масу інших факторів, що впливають на міжнародну торгівлю, про що вже зазначалось на початку статті, такий підхід є корисним при розробленні концепції фінансової політики держави. Головним підсумком проведеного аналізу є те, що норми СОТ приносять короткострокові вигоди від державного протекціонізму в жертву ринковим механізмам державної підтримки структурної перебудови економіки, і відповідно формуванню стійкого економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Література

1. *Волченко Н. В. Передбачувані наслідки членства у СОТ для сільськогосподарських товаровиробників України / Н. В. Волченко // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 122–128.*
2. *Билоусова Н. Украина в ВТО. Год первый [Електронний ресурс] / Н. Билоусова // День. – 2009. – № 83. – Режим доступу : http://smi.liga.net/articles.*
3. *Кобута І. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань [Електронний ресурс] / І. Кобута, В. Жигадло, Т. Луганська ; за ред. Марчіна Свєнчіцкі. – К. : Аналіт.-дорадч. центр Блакитної стрічки, 2010. – 80 с. – Режим доступу : http://brc.undp.org.ua/img/publications/Ukraine_WTO_II_UKR.pdf*
4. *Пасемко Г. П. Вплив членства в СОТ на зміст і форми державного регулювання аграрних відносин в Україні / Г. П. Пасемко // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 2 (29). – С. 6.*
5. *General Agreement on Tariffs and Trade 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt.pdf*
6. *Agreement on Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf*
7. *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf*
8. *Agreement on Safeguards [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf*